

Nada Sekulić, Beograd

***Feministička teologija* (1999). ur. Svenka Savić, Futura publikacije, Novi Sad, str. 245.**

U vremenu obnavljanja religije i raznih tradicionalizama, nastojanja da se naše duhovno okruženje, kao i domaća literatura, obogate alternativnim pristupom religijskim temama predstavljaju pravu retkost.

Duhovna klima je kod nas danas još uvek takva da moć autoriteta - političkih, religijskih, intelektualnih – određuje previše toga.

Suodređena ovim postojećim zatvorenim i par excellence patrijarhalnim okvirima, «Feministička teologija» (objavljena pre deset godina i do danas nigde prikazana) nudi izlaz u prostor između ozvaničenih ideologija, otvarajući «treći put» ka pitanjima religije - kroz sintezu feminizma, ekumenizma i teologije. Sama knjiga predstavlja zbornik referata sa međunarodne konferencije «Feministička teologija: od teorije u praksu», održane 6-7.11.1998. u Novom Sadu, u organizaciji Udruženja građana Ženske studije i istraživanja.

Provokativnost ove knjige, kao i skupa koji joj je prethodio, proističe već iz činjenice što je zapodenut religijski razgovor između samih žena – feministkinja, vernica, teološkinja i naučnica. Okupljanjem žena koje će samostalno razgovarati o religiji eksplicitno se otvara, provocira i čini vidljivim problem VLASTI I MOĆI u tumačenju religije i otkrovenja, a kritika dogme se pojavljuje kao demistifikacija patrijarhata.

Naime, upravo žene nisu ovlašćene da se bave sa punim autoritetom teološkim pitanjima i da utvrđuju ili preispituju istine i dogme. Istovremeno, sama ta dogma (ili dogme), propisuje tačno određeno hijerarhijsko mesto ženama i muškarcima, nalažući podređenost ženama, te po tome bitno počiva na nekim rodnim postulatima.

Oduzeti pravo ženama, koje čine polovinu, a verovatno i više, vernika¹, da se pobune protiv takvog tumačenja dogme nema istu težinu danas kao što bi imalo pre više vekova. Danas to znači zanemariti promenu same istorijske realnosti, što jeste očitovani problem u mnogim religijama koje se sa teškom mukom nose sa nužnošću neminovnih promena. Danas su ova pitanja nezaobilazna.

¹ Istraživanja pokazuju da se broj religioznih žena spram broja religioznih muškaraca kreće u srazmeri od oko 2:1 (v. tekst Zorice Kuburić u «Feminističkoj teologiji»)

Razmatrajući dinamiku ovih promena, u poglavlju «**Interdisciplinarni okvir feminističke teologije**» dat je presek glavnih oblasti i dosadašnjih iskustava feminističko-teološkog istraživanja: povezanosti feminističke teorije i ekumenizma kroz uvažavanje različitosti; pregled inicijativa za uspostavljanje rodne jednakosti u crkvama i reagovanja ekumenskih crkvi na nastojanja da se popravi položaj žena i da se uvaži njihov doprinos razvoju vere; okretanje ka proživljenom iskustvu žena, uključujući i istraživanja verskog života žena unutar crkvi danas; kritika metoda teologije kroz analizu njenih rodnih aspekata; npr. šta greh, spasenje i iskupljenje znače u rodnom smislu i koliko su pojedini aspekti ustanovljene dogme istorijski determinisani, te samim tim i promenljivi; ovo uključuje i traženje alternativnih sadržaja u nehrišćanskim ili drevnim religijama; kritika crkvenog diskursa i reinterpretacija crkvenih tekstova.

Marina Blagojević u uvodnom članku pod nazivom: “Feminizam na kraju veka: lekcije o različitosti” (9-17) pokazuje da savremeni neofeminizmi, počivaju na svesti o razlikama, ne samo između muškaraca i žena, već i između samih žena. Problematika roda unutar postmodernog pristupa se sve više zgušnjava oko pitanja razlika i identiteta uopšte, te se kroz to eksplicitnije vezuje i za pitanja religijskih identiteta i razlika, pružajući teorijski okvir za traženje zajedničkog jezika i izgradnju dijaloga svojstvenog ekumenizmu.

U okviru samog ekumenskog pokreta i crkava, međutim, može se reći da se relativno sporo dešavaju promene, imajući u vidu zabranu pape iz 1995.g. da se uopšte uzmu u razmatranje pitanja vezana za rukopoloženje žena, te činjenicu da se u završnim dokumentima sa ekumenskih skupova vrlo blede i kompromisno priznaje neopravdanost podređivanja žena u crkvi².

Upravo zbog toga, perspektive ličnog religijskog iskustva žena danas su od izuzetno velike važnosti. Ta iskustva na najneposredniji način ukazuju na realni okvir teškoća vezanih za dogmatske propise, kao što je npr. zapovest da je ženi mesto u kući, u situaciji kad je veliki broj žena zaposlen. Takođe, kod žena postoji interes da se uključe u sve aspekte crkvenog života, jer danas po stepenu svog obrazovanja one ne zaostaju za muškarcima. Štaviše, sve više žena studira i završava teološke fakultete, te nije isključeno da će uskoro na teološkim fakultetima biti više žena nego muškaraca. Razvijena

² Ana Bu: “Ekumenizam i žene u crkvi”, str.18-21.

interesovanja i sposobnosti žena suočavaju se ovde sa postojećim propisima i normama na načine koji jednostavno zahtevaju otvaranje nekih pitanja i dovoljno otvorenosti za preispitivanja. Povrh toga, čak i nadahnutost Svetim duhom, koja u osnovi ne zahteva obrazovanje već viši dar duhovne primopredaje, čini se da ni po čemu nije uskraćena ženama, te da danas postaje pre vidljivija, nego stvarno prisutnija (budući da je po svoj prilici bila prisutna oduvek), i potvrđuje se i kroz propovedništvo žena, kao što je slučaj sa Elenom Vajt, utemeljivačicom adventističkog pokreta³. Problem priznavanja i uvažavanja ovih žena deo je ekumenske misije i uspostavljanja dijaloga između različitih konfesija.

Kao teorija, feministička teologija predstavlja kritiku metoda i didaktike teologije usmerenu u dva pravca: kroz reinterpetaciju dogme u cilju negovanja ženske celovitosti i samopoštovanja, kao i kroz traženje alternativnih religijskih puteva, koje vodi izvan granica određene konfesije (pravoslavlja, katoličanstva i sl.) ili religije (hrišćanstva, islama i sl.)⁴. Ideja da je Bog žensko kao i muško (ili nijedno od ta dva pola), ili čak pre svega žensko, ma kako da je jednostavna, često se smatra provokacijom i do danas je praktično tabu, mada izražava najdublje potrebe žena za pozitivnom identifikacijom u okruženju u kome se krajnja pozitivna ontološka svojstva pridaju pre svega simbolima muškog. Sa druge strane, motivi greha, krivice i zla (npr. mit o Evi) vezuju se paradigmatiski za simboliku ženskog, nalažući joj poslušnost u neznanju kao osnovnu vrlinu. Praktičke posledice ove simboličke raspodele više su nego dalekosežne.

Traženje novih i adekvatnijih puteva u tumačenju dogmatskih tekstova ilustrovano je u «Feminističkoj teologiji» diskurzivnom analizom dela novozavetnog teksta koji se odnosi na razgovor Isusa sa Samarićankom⁵, u okviru koje je tradicionalna interpretacija Samarićanke kao velike grešnice zamenjena prepoznavanjem da je reč o ženi koju je sam Isus prihvatio kao ravnopravnu i mudru sagovornicu, kadru ne samo da ga razume i da razborito polemiše sa njim (što je izuzetno redak i zato uvek vrlo značajan biblijski motiv), već i da njegovo poslanje objavi svojim sunarodnicima.

³ Zorica Kuburić: "Žena i crkve", str. 39-53.

⁴ Ana Maria Grünfelder: "Feministička teologija", str.22-38., kao i Elizabeta Rajzer: "Uvod u feminističku teologiju", str. 54-61.

⁵ Svenka Savić: "Interpretacija biblijskog teksta iz perspektive feminističke teologije...", str.62-82.

U drugom delu «Feminističke teologije», pod naslovom «**Žene u hrišćanskim crkvama**» dati su prikazi kojima se ilustruje položaj i značaj žena u pojedinim konfesionalnim zajednicama – pravoslavnoj, rimokatoličkoj crkvi, u slobodnim protestantskim crkvama, te u evangelističko-metodističkoj, reformatorskoj i baptističkoj crkvi. Autorke ovog dela su koristile različite metode, od analize sadržaja verskih novina, preko biografskog prikaza života vernica, kao što je Hildegard von Bingen, do intervjua i zapisa propovedi koje su držale žene da bi prikazale empirijski kontekst u kome se afirmišu ili problematizuju versko delovanje žena u pojedinim konfesijama.

U trećem delu «**Žene u nehrišćanskim verama**» na sličan način je prikazan položaj žena unutar jevrejske i muslimanske tradicije.

U završnom delu «**Žene u ostalim verama**» zaokružen je pregled religija kraćim prevodima prikaza položaja žena u hinduizmu, budizmu i konfučijanizmu.

Pored problemskog okvira koji «Feministička teologija» po prvi put otvara kod nas, ova knjiga pruža čitav niz korisnih podataka retko sabranih na jednom mestu o dokumentima i verskim kongresima vezanim za veru i žene, o elementarnim pojmovima i terminima vezanim za pojedine religije, te o običajnoj i verskoj praksi koja im je svojstvena. Istovremeno, ova knjiga kroz radove autorki ukazuje svakom čitaocu i čitateljki na neke metode koje im mogu pomoći pri analizi i usvajanju religijskih sadržaja, nudeći mogućnost negovanja otvorenog i istovremeno kritičkog pristupa.

Pionirski karakter ovog dela otvorenog za sve religije i sva iskustva njegova je prednost i istovremeno nedostatak – nastojanje da se obuhvati što više religija i što više tema i pristupa urodilo je knjigom koja predstavlja tek skicirani presek i naznačivanje neiscrpnog polja istraživanja koje se u svetu intenzivno razvija i proučava već oko 20 godina.

Značaj knjige i celog poduhvata «Feminističke teologije» upravo zato se ne može preceniti, ona nesumnjivo predstavlja jedan nov, hrabar i obećavajući početak temeljnog istraživanja i preispitivanja koje treba odnegovati. Nas tek očekuje rad na prevodenju mnogih nadasve interesantnih i inspirativnih feminističko-teoloških dela koja su gotovo sasvim nepoznata našem čitalaštvu, dovođenje u pitanje dogmatskih i praktičkih aspekata religijskog delovanja specifičnog za naš region, kao i održavanje novih skupova posvećenih feminističkoj teologiji i ekumenskoj razmeni iskustava žena.